

Leken med livet og døden

Det er mange som mener noe om kunstneren Morten Viskum. Hans kunst preges av sterke virkemidler. Du har kanskje sett hans døde dyr på formalin og bilder malt med en død hånd?

– Det er ikke er noe mål for meg å provosere, sier kunstneren selv.

AV ANDREAS AUBERT FOTO: SIGURD FANDANGO KAPPERUD

Noen år tilbake bodde jeg i Drammen, og i avisa Drammens Tidende ble det stadig vekk skrevet om denne «eksentriske» kunstneren. Særlig var det døde rotter på formalin som fikk oppmerksomheten. Mange lot seg provosere. Viskum var som oftest avbildet med et munnbind, og noen tolket dette dithen at det var farlig å gå på utstillingene hans uten beskyttelse. Bak alt dette oppstyret befinner det seg en tilsynelatende jordnær mann. Når vi møter kunsteren i hans atelier på Vestfossen, er han imøtekommende og hyggelig. Bruken av døde dyr forklarer Viskum med sin bakgrunn som veterinær:

– Før jeg begynte på kunstakademiet gikk jeg på veterinærhøyskolen, fra '87 til '93. Så bestemte jeg meg for å bli kunstner. I starten ønsket jeg ikke å vise at jeg hadde bakgrunn som veterinær, og da holdt jeg på med helt andre kunsuttrykk enn idag. Etterhvert skjønte jeg at det var der jeg hadde min store fordel. Jeg begynte å jobbe med dyr på formalin på kunstakademiet.

Den kunstinteresserte vaktmester

Viskum ble tidlig vant med å få oppmerksomhet som kunstner.

– På kunstakademiet ble jeg som andreårsstudent kjøpt inn av et museum, og jeg fikk en type oppmerksomhet som det er vanskelig for mange å takle.

– *Var det vanskelig for deg å takle?*

– Nei, jeg hadde et bevisst forhold til det. Jeg oppdaget det allerede på opptaksprøven til kunstakademiet. Det var over 100 stykker på opptaksprøven, og Aftenposten skulle skrive om én. De valgte meg av de 100. Så kom også vaktmesteren og så på kunstverket, og det var første gang vaktmesteren var interessert i hva disse laget. Jeg har levd med slik oppmerksomhet lenge. Oppstyret som har vært nå i de siste ukene, med organet som kommer på utstillingen til neste år, er det ikke sikkert jeg ville taklet like bra hvis jeg var helt nyutdannet eller student. Men nå har jeg fått så mye av den slags gjennom årene at jeg tar det ganske med ro. Jeg vet at hverdagen kommer.

Den døde hånd er styrt

Vi går inn i et rom hvor mange av kunstnerens bilder er opphengt. Rommet er stort og hvitt, og det er høyt under taket. Utover selve kunsten er det veldig minimalistisk innredning. Utstillingslokalene har en klinisk, nærmest institusjonsaktig atmosfære.

– Alle disse bildene i dette rommet er kjente kunstverk som jeg har bearbeidet på min måte og lagt min signatur på, sier Viskum. «Signaturen» han refererer til, innebærer i denne sammenheng at bildene er påført blod ved hjelp av en død hånd. Blant annet noen av Andy Warhols berømte trykk er blitt eksponert for denne eksklusive behandlingen. Det er enkle virkemidler, og det kan nesten virke litt absurd. Noen vil kanskje si det er billig, men Viskum er av en annen oppfatning:

– En del kritikk føyer seg inn i en kunnskapsmangel mange har, og det sier mye mer om publikum enn om kunstneren. Det er uttrykk for historieløshet. Jeg bruker den døde hånd i mine kunstprosjekter og i mange forskjellige sammenhenger og serier. Veldig mange av kunstverkene har også direkte link til andre kunstverk, de tar opp kunsthistorisk interessante kunstnere.

Viskum har stor sans for den kulturelle skolesekken, som blant annet medfører at mange skoleungdommer kommer til hans kunstlaboratorium for å se på samtidskunst.

– Forhåpentlig kommer ikke disse ungdommene til å ha den samme holdningen som foreldregenerasjonen har idag. De har liksom ikke lært noe om kunst etter Edvard Munch, og det har jo skjedd ganske mye. Det er ikke dermed sagt at alle disse ungdommene kommer til å bli interessert i samtidskunst, men da har de ihvertfall fått sett at *det* også er en måte å uttrykke seg på. Jeg er f.eks. ikke selv veldig interessert i avansert samtidsmusikk eller samtidsdans, men jeg ser verdien av at andre holder på med det. Jeg ser at de trenger økonomisk støtte. En slik respekt for forskjellige kunstneriske uttrykk håper jeg at den kulturelle skolesekken vil bidra til.

Kunsteren tar oss inn i et annet rom, hvor det er en maleriserie som heter «Den nye hånden».

– Det er en ny hånd, bekrefter Viskum.

– Her har du en treplate som jeg malte på med den gamle hånden. Den nye hånden maler på en ekspressiv måte.

– *Er det noe «mystisk» ved denne bruken av en død hånd, har hånden «en finger med i spillet?»*

– Nei, det er selvfølgelig jeg som styrer det. Etterhvert ble den teknikken den håndens teknikk, og når jeg fikk tilgang til den nye hånden, så tenkte jeg at den må male på en annen måte. Det er jeg som styrer det.

Enkel kompleksitet og kompleks enkelhet

Kunstneren viser oss et nytt kunstverk, en av hans mange installasjoner:

– Her har vi et kunstverk som jeg har kalt for Monogram, og det er min utgave av et kunstverk som Rauschenberg lagde i sin tid, som også heter Monogram. Det var en angorageit med et dekk rundt buken, og så sto den oppå en treplate med masse skisser han hadde laget. Selv har jeg fått tilgang til en moskusokse fra Dovre, som står med bakbeina oppi et hjullasterdekk, alt oppå et maleri jeg har malt med den gamle hånda. Maleriet er enkelt men samtidig komplekst, og består av mange malingflekker i forskjellige farger; det må være flere tusen flekker. Det ser ut til å være et system i det. Viskum bekrefter:

– Ja, det er absolutt et system. Det er en kjempejobb å lage det.

– Har du konkrete tanker om hva dette kunstverket betyr, eller vil du at folk selv skal finne det ut?

– Hvis du har sett mye kunst, ser du at dette er min utgave av Rauschenbergs angorageit. Så tenker du på det og videre på popkunsten sin historie, mens jeg har valgt en utave i 2007 som ser annerledes ut, og som er blitt til ved min måte å jobbe på, blant annet med den døde hånden. Komposisjonen er også litt anderledes. Så det er på et vis min versjon av det samme kunstverket. Noen har sett Rauschenbergs verk, dette vil da påvirke oppfattelsen av mitt; andre vil se helt annerledes på det.

Jeg prøver meg med en tolkning: Jeg tenker at bukken er fastlåst, og at kunstverket kan skildre naturen i møte med den menneskelige sivilisasjon; at bukken er bundet av menneskets virksomhet. Viskum er forsiktig med å gi bastante forklaringer på hva kunsten betyr, og gir meg verken rett eller galt i min tolkning.

– Det er det jeg synes er interessant, at jeg lager kunstverket og gir det en tittel, og det du mener er ikke feil. Det finnes ikke noen fasit på det. Det blir som å tolke en film, det kommer an på hvilke referanser du har, hva du har opplevd. Jeg har masse kunstverk som oppleves helt annerledes av mennesker som har opplevd 2. verdenskrig, og så er det 16-åringer som bare har livet foran seg som opplever det på en helt annen måte. Så det samme kunstverket kan oppfattes veldig forskjellig og det synes jeg bare er en styrke.

– Vil du si at den som besruer kunstverket på en måte er del av kunstverket?

– Ja, det er et håp jeg har. Noen er veldig interessert og blir en del av det, men så er det noen som bare freser igjennom, og da har man ikke nådd helt fram. Men jeg opplever at mange kommer tilbake igjen og igjen og prøver å gå litt i dybden. Det gjør at jeg er optimistisk på mine vegne når det gjelder mine kunstverk; jeg ser at det skaper en undring og en nysgjerrighet som varer. Noen forteller at de har drømt om kunstverkene. Det betyr at jeg lager

kunstverk som en del ikke blir ferdig med med det første. Det betyr mye for meg, at jeg lager kunstverk som ikke bare er pirk, men forteller noe mer.

Verkene er viktige, ikke jeg

Mye grunnet mediens fremstilling av kunstneren og fokus på hans person heller enn selve kunsten, kan det være vanskelig å la kunsten leve sitt eget liv, som adskilt fra ham. Det kan ofte fremstå som at Viskum og kunsten nærmest er ett. Dette har Morten også til en viss grad vært med på å bygge opp under, da han i 2004 begynte med et nytt konsept: hvert år lager han en kopi av seg selv på sin bursdag 2. februar. Denne kopien settes så inn i en installasjon. Det første året med dette konseptet var han prest, året etter vitenskapsmann, så var han Jesus - og i den nyeste avstøpningen, som har resultert i installasjonen «Abdullahs Sønn», er han en bedende muslim. Når fotografen spør hvor viktig han selv er i kunstverkene, svarer han overraskende nok at han på tross av alt dette er mye mindre viktig enn mange tror.

– Det er deilig for meg å vise ting i utlandet der folk ikke kjenner meg som person. Da er det kun verkene de forholder seg til. F.eks. da jeg var i Cuba og viste installasjonen hvor jeg er prest, så var det helt uviktig at det var en kopi av meg. De var bare opptatt av selve kunstverket. Jeg lager en kopi av meg selv hvert år og jeg har tenkt å gjøre det helt til jeg dør. Dermed blir det en hel historie som viser hvordan jeg har blitt eldre som person. Men i utgangspunktet er ikke jeg viktig i forhold til kunstverkene.

Usette provokasjoner

Mange har blitt provosert av kunsten hans, av flere grunner. Blir kanskje folk provosert fordi kunsten krever noe av dem, at de ikke får alt ferdigtygd? Kan følelsen av å ikke forstå provosere?

– Ja, det tror jeg er en ting, sier Viskum. En annen ting er at mange blir provosert uten å ha sett kunstverket. Jeg blir jo veldig forundret over folk som har så sterke meninger om ting de ikke har sett. Frykten for det ukjente

er veldig stor. Det slutter jeg aldri å forundre meg over, at det går an å være så redd for ting man ikke har prøvd å gå inn i. Noen har bestemt seg på forhånd. I Seljord var det for noen år siden en underskriftskampanje mot kunsten min, og en eldre mann som ble intervjuet i avisen, sa at «kunst skal bare behage». Det er klart at hvis han har den holdningen og virkelig mener det, så kommer vi aldri til å bli enige, og jeg har ikke noe ønske om å bli enig med ham heller. Det er ingen som forlanger at det bare skal være hyggelig og koselig når det gjelder bøker eller film, så hvorfor skal det gjelde billedkunst?

Også blant kunstkjennere er han kontroversiell.

– Jeg har mange skeptikere i alle leire, både i fagmiljøet og ellers. Men samtidig er det så mange som liker det jeg gjør, at jeg synes det er helt greit. Så får tiden vise hvem som hadde rett.

Viskum har fått mye oppmerksomhet i pressen, og å bli misforstått er del av hans hverdag.

– Jeg vet hvordan pressen jobber. F.eks. når det gjelder musikere, skrives det jo ikke fryktelig mye om selve musikken; det er alt dette rundt som det skrives om. Og til syvende og sist blir jo det ganske uinteressant om ikke musikken holder. Men at det skrives så mye rundt musikken gjør jo at flere blir nysgjerrige på den. Uansett hvordan det skrives om meg, håper jeg at det som skrives fører til at noen får en slags nysgjerrighet, og kommer ut hit for å se på kunstverkene. Da har jeg oppnådd det jeg ønsket. Da blir omtalen også viktig, men jeg tror de fleste opplever at den døde hånda, blodet og kreftcellene - som ofte blir presentert på en spesiell måte i mediene - ikke stemmer helt med det de opplever når de kommer hit. Da opplever de det på en annen måte og med en eller annen form for respekt. Og om noen blir skuffet, og tror at de skulle komme til et slags skrekkabinett, så er det helt greit for meg. For jeg ønsker ikke det, det er ikke meg.

Jeg hadde en utstilling i Sverige, og der hang de opp plakater i

butikkvinduene; i dagens avis sto det: «døda djursjokk på utstilling». På åpningen kom det inn to damer som hadde lest om det i avisene, og de sto bare og så i taket. De orket ikke å forholde seg til det, verken utstoppede dyr eller dyr på formalin. Det var ganske meningsløst for meg å få den type publikum, de orket jo ikke å gå inn i materien, de skulle bare ha vært der. Så det kan jo slå mange veier med slik omtale. Men alt i alt har jeg fått et større og større publikum som er genuint interessert i det jeg holder på med, og som kommer igjen og igjen. F.eks. det at jeg utstilles i Bragernes kirke i Drammen - jeg hadde aldri blitt invitert dit hvis det bare var for avisoppslaget. Det er prester og andre som har vært her og sett at det ligger veldig mye mer bak. Jeg ble overrasket, jeg hadde håpet at dette skulle skje en gang, men at det skjedde såpass raskt, ville jeg ikke ha drømt om.

Innpass i Kirken

At kunstneren skulle få innpass i Kirken kan virke overraskende, særlig med tanke på hans installasjon «Kjærlighet fra Gud», som viser en død og oppsprettet rotte korsfestet. Bakgrunnen for kunstverket var en opplevelse han hadde under bisettelsen til hans nå avdøde svigermor. – Hun hadde kreft, og døde ikke av selve kreften, men av behandlingen. Det siste året var helt forferdelig. Under hennes bisettelse ble salmen «Kjærlighet fra Gud» sunget. Dette ble vanskelig for meg. Samtidig som noen kristne vil påstå at også det hun opplevde er en form for kjærlighet fra Gud, så greier ikke jeg å se det med min beste vilje. Jeg karakteriserer meg som troende - kristen - i 2007, pleier jeg å si. Med det mener jeg at jeg også forbeholder meg retten til å tvile. Mye av det som skjer i verden, skjønner jeg ikke helt at kan skje hvis Gud er god, samtidig som jeg tror han finnes. Jeg er i den liberale enden av den norske kirke, og har ikke helt sans for de konservative og de synspunktene de sitter på. I noen tilfeller kan kirken også romme tvil, heldigvis, ellers ville jeg ikke følt meg hjemme der.

– Ser du på deg selv som original?

– Nei, jeg gjør ingenting som er nytt. Jeg bare prøver å gjøre ting på min

egen måte, skape mitt eget språk. F. eks. å lage en vokskopi av seg selv, det har vært gjort, men så vidt jeg vet er det ingen som har gjort det hvert år, på sin bursdag. Å finne opp noe helt nytt, det går nesten ikke an, men man kan finne noe som er særegent for seg, og det håper jeg at jeg har klart ihvertfall med en del av kunstprosjektene mine. At det er en rød tråd som gjør at man kan se at det må være laget av meg. Men, f.eks. blod er blitt brukt siden hulemaleriene kom, det er ikke noe nytt. Kunstnere har oppsøkt likhus og malt likdeler. Jeg tar det et skritt videre, og maler med likdelene.

Fascinasjonen for død

– *Men hva kommer denne fascinasjonen for død av?*

– Det er et godt spørsmål. Det har jeg vært slik siden jeg var veldig liten. Mange av de jeg har hatt som gjestelærere, og kunsthistorikere jeg har snakket med, har i starten sagt at da jeg mistet faren min som attenåring, la det grunnlaget for mye av kunsten min. Men så har jeg fortalt en historie som gjorde at de måtte revurdere det; da jeg var seks år gammel bodde vi i et stort hus nær skogen med kjempestore vinduer, og der fløy det fugler på vinduene og brakk nakken. Fuglene laget jeg kirkegård for ute i skogen, med steingjerder og små trekors. Det er et kunstverk som jeg kunne ha laget i dag, og det kunne vært veldig aktuelt i forhold til det jeg holder på med. Jeg har dessverre kommet på en veldig dyr id, nemlig å gå tilbake i tid, se på fotoer etc., og lage meg selv som seksåring i den kirkegården. Fotografen spør om han med all denne kopieringen har et ønske om ikke å dø. Kunstneren svarer tveetydig: – Den første kopien ble jo også laget til en utstilling som het immortal. Samtidig som jeg var veldig redd for å dø som liten, så er ikke den frykten der lenger.

– *Har kunsten vært en måte å bearbeide frykten på?*

– Ja, men samtidig har jeg også hatt gjestelærere som har sagt at det er ikke døden jeg holder på med, men livet. Det er jeg veldig glad for å høre, for det med døden er jo i utgangspunktet veldig trist, mens jeg er en relativt

optimistisk og fornøyd person, ihvertfall ikke noe mer eller mindre enn gjennomsnittet tror jeg. Det handler også om å være bevisst mens vi lever og å ha et ålreit liv.

– *Hvordan vil du kategorisere det du driver med?*

– Jeg har blitt kalt maksimalist i Aftenposten en gang, på grunn av de voldsomme virkemidlene. Jeg føler at jeg holder på med performance-kunst som resulterer i installasjoner og lignende.

Å vekke fra likegyldighet

I forbindelse med kunst brukes ofte ordene deskriptiv og normativ, og det diskuteres om hvorvidt kunst bør ha en normativ funksjon. Deskriptiv kunst skildrer uten å ta standpunkt. Når kunsten er normativ, ønsker kunstneren å formidle et spesifikt standpunkt eller spesifikke verdier. Hvilke tanker har Viskum selv om dette, i forhold til sin egen kunst?

– Det er mange måter vi kan snakke om det på. Det ene er at f.eks. årets utstilling er delt inn i mange enkeltverk. Hvis jeg da skal si noe generelt, som passer på flere av verkene, er det at de skal vekke folk opp fra likegyldighet. I fjor hadde jeg en utstilling med jord og beinrester fra killing fields, som gjorde veldig sterkt inntrykk på noen av elevene som var her med klassen, som da sier til læreren «hvorfør har vi ikke lært om dette på skolen?» Så sier lærereren, «jammen det har vi jo, vi har hatt om krigen i Kambodsja og Pol Pot-regimet». Da blir det en tekst som elevene ikke greier å forholde seg til, men med en gang det kommer bilder og en installasjon, så når det inn. Og selv om dette er ting som er over for lengst, skjer jo det samme i afrikanske land idag - samme type folkemord.

Å vekke folk fra likegyldigheten er en viktig oppgave i samtidskunst.

– *Trengs det, for å vekke folk fra likegyldighet, et element av provokasjon?*

Morten tar en lang pause:

– Der blir ikke jeg den rette å spørre, for jeg har ikke noe ønske om å provosere, og jeg blir ikke selv provosert av slikt; men jeg registrerer at mange andre blir det, og at det nesten uten unntak forandrer seg hos de

som kommer hit og ser. Jeg har ennå ikke opplevd noen som har vært forutinntatte og som går herfra like overbevist om at den holdningen de hadde før de kom er den riktige.

– *Du snakket om å vekke opp folk. Synes du det er for mye likegyldighet i samfunnet, og at det kanskje er karakteristisk spesielt for Norge?*

– Ja, men jeg synes det har blitt bedre i det siste. Fra å være veldig overfladisk, så har det blitt litt interesse for andre ting. Fotografen spør om han tror at folk blir provosert fordi de er redde for døden.

– Ja, det er en ting. Å distansere seg fra døden har vi vært veldig flinke til i Norge. Så er det mer generelt, frykten for det ukjente.

Døden er et av temaene i Viskums kunst, men også i hans liv. Blant annet hadde han en venn som ble narkoman og som nå er død, hvilket har satt sine spor hos kunstneren.

– Det har vært narkomani også i min familie, litt ute i familien riktignok, så jeg har fått sett det på nært hold. Jeg har venner som sliter. Det er til tider så destruktivt og så fælt å se. For meg har det vært vanskelig å se. Jeg har ofte tenkt på om jeg kunne ha hjulpet ham som ikke lever lenger, men så har jeg tenkt at hvis ikke foreldrene greide det, hvordan skulle da jeg som utenforstående kunne klare det? Det er kjempevanskelig. Jeg har jo barn selv, hvis de hadde kommet i samme situasjon, hva ville jeg gjort, hvordan ville jeg ha reagert? Det er litt sånn...

Han tar en lang pause, før han sier:

– Nei, det er vanskelig.

Avslutningsvis sier Morten at reaksjonen når den nye utstillingen åpner neste år antakelig vil bli: «Var dette så farlig da»? Omtrent slik føltes det også da vi forlot Vestfossen denne onsdagen; dette var slett ikke så farlig. Jeg tror at man kan finne mye i hans kunst om man lar det medieoppiskede hysteriet fare. Først kan det kanskje komme en skuffelse, men når man så tar kunsten for det den er, så er det faktisk ganske spennende.

Morten Viskum

F. 020265 , Helsingør, Danmark.

Halvt norsk, kvart tysk og kvart hollandsk.

2 barn, særboer.

Utdannelse:

Norges Veterinærhøgskole 87-93.

Statens Kunstakademi, Oslo 93-97.

28 separatutstillinger i Norge og utlandet.

Kjøpt inn av en rekke museer og private samlinger.

Etablerte Vestfossen Kunstlaboratorium i 2003.

Dette er et av Norges største visningssteder for samtidskunst.

Ligger 50 min. fra Oslo i retning Kongsberg.

www.vestfossen.com